

Vrijdag 24 november 1916 – ochtendeditie

De Koningin-Regentes.

De Nieuwe Courant schrijft:

Wij vernemen langs een omweg – het moet wel, nu de regering het publiek van de geringste verklaring der feiten of van de rol door onze marine daarbij gespeeld, verstoken laat – omtrent de aanhouding en inbeslagneming der Koningin-Regentes het volgende:

De reden der aanhouding zou vooral gelegen zijn in de overbrenging, door het schip, van berichten en documenten, officiële en andere, ten bate van de Engelse regering. Tot zulk een aanhouding en visitatie van een neutraal schip, bezit de vijandelijke strijdmacht onbetwistbaar recht.

Echter schijnt de Duitse duikbootcommandant (gelijk dat ook een vorige maal met een mailboot van de Zeeland gebeurd is) de kapitein van de Koningin-Regentes bevel te hebben gegeven ter vergemakkelijking van het onderzoek naar Zeebrugge te koersen. Hiertegen moeten de aanwezige Nederlandse torpedoboten zich verzet hebben, op grond, dat de Duitse commandant, volkenrechtelijk wel bevoegd was tot het instellen, wegens de door hem opgegeven reden, van een visitatie aan boord ter plaatse, maar niet om het schip te dwingen zich daartoe naar Zeebrugge te begeven. Tenzij dan dat de commandant het schip tot buit verklaarde en opracht, in welk geval aan de daartoe vereiste formaliteiten – met name het ter hand stellen van een protocol aan de kapitein, het brengen van een Duitse bemanning aan boord, en het hijsen van de Duitse oorlogsvlag – behoorde te worden voldaan. De schout-bij-nacht, commandant in Zeeland, die te dezer zake draadloze correspondentie voerde met de aanwezige Nederlandse

torpedoboten, zou op het voldoen aan deze formaliteiten gestaan hebben terwijl de Duitse commandant bezwaar maakte wegens het daaruit voortvloeiende tijdverlies en het gevaar inmiddels door een vijandelijk schip te worden verrast.

Dit verklaart de lange duur van de onderhandelingen tussen het Duitse en de Nederlandse oorlogsvaartuigen, waarvan in de berichten omtrent de aanhouding reeds dadelijk melding werd gemaakt. De Duitse commandant moet tenslotte aan de eis van onze marine hebben toegegeven. Men herinnert zich het bericht, dat de Koningin-Regentes met de Duitse oorlogsvlag (naast de Nederlandse vlag) in top in de haven van Zeebrugge werd binnengebracht.

De vraag blijft nu, of de Duitse commandant (zoals door de schout bij nacht blijkbaar wordt aangenomen) tot de opbrenging en buitverklaring van de mailboot gerechtigd was. Op grond van het vervoer van contrabande kon dit niet het geval zijn – de Maatschappij Zeeland vervoert in het geheel geen goederen met haar schepen. Het moest dus zijn op grond van een der gevallen van “Neutralitätswidrige Unterstützung”, welke men in de vierde afdeling der Duitse Prisenordnung van 30 september 1909 (niet gelijklopend aan, maar toch vastgesteld in overeenstemming met de Londense Zeerechtdeclaratie van dat jaar) opgenoemd vindt.

Onder de “leichtere Fälle” van zodanige met de neutraliteit strijdige hulp aan de vijand vinden wij daar, in art. 48a, dat een neutraal schip aan opbrenging en tot buit verklaring blootstaat, wanneer het “de betrokken reis onder afwijking van het gewone gebruik, waartoe het

schip bestemd is, bijzonderlijk tot het doel van het overbrengen van berichten in het belang van de vijand voltrekt.¹

Art. 50 voegt daaraan toe, dat onder Nachrichtenbeförderung elke overbrenging van berichten is te verstaan “hetzij dat deze schriftelijk of mondeling dan wel door signalen of draadloos geschiedt.”

Het komt ons zeer waarschijnlijk voor, dat deze “Nachrichtenbeförderung” als grond voor de prijsverklaring moet worden aangenomen. Alle nadere berichten omtrent het onderzoek naar zich aan boord bevindende koerierszakken en pakketten en ook het nog steeds vasthouden van drie leden der bemanning, nadat de overige in vrijheid waren gesteld, wijzen daarop.

Ten zeerste blijft het intussen de vraag, of de hier aangehaalde bewoordingen de tot buit verklaring van het schip wettigen; deze vraag zal door de (Duitse) buitrichter worden beslist. De opbrenging toch door de duikboot is slechts een voorlopige handeling, waardoor de buitmaker zich de feitelijke macht over het schip verschaft, de tot buit verklaring, waarbij de eigendom van het schip overgaat, kan slechts door de buitrichter geschieden.

Wij tekenen tenslotte hierbij aan, dat het opbrengen van een neutraal schip, onder vervulling van de voorgeschreven formaliteiten, geen vijandelijke daad, maar een rechtshandeling is. Men moet aannemen, dat de Nederlandse vlagofficier die opvatting heeft gehuldigd, toen hij zich, nadat de formaliteiten vervuld waren, tegen de opbrenging niet heeft verzet en dat hij daarom aan onze

---

¹ Die betreffende Reise unter Abweichung von seiner gewöhnlichen Verwendung eigens zum Zwecke der Beförderung einzelner in die feindliche Streitmacht eingereichter Personen oder zur Nachrichtenbeförderung im Interesse des Feindes ausführt.

torpedoboten niet heeft bevolen zich als konvooi van de Koningin-Regentes te stellen.

Met dat al, is de Zeeland, daar de beslagprocedure van langdurige aard pleegt te zijn, hoe deze ook moge aflopen, voor een onbepaalde tijd haar voorlaatste mailboot kwijt en ... blijft het onbegrijpelijk waarom onze regering het aan onze pers en publiek wekenlang overlaat zich in allerlei gissingen te verdiepen omtrent een voorval, dat alleszins geschikt is om de openbare mening te verontrusten en dit dan ook ruimschoots heeft gedaan.

Parijs, 23 november. Officieel bericht van hedenmiddag. Verscheidene Engelse watervliegtuigen wierpen 31 bommen op torpedojagers, die bij de pier van Zeebrugge geankerd lagen en op de loods en een watervliegtuigen. Een loods en een torpedojager schijnen getroffen te zijn.

Alle vliegers zijn teruggekeerd.

Londen, 23 november. Officieel bericht van hedenavond: De vijandelijke artillerie is vandaag in de weer geweest in het gebied van Ieper.

Wij hebben de vijandelijke linies bij Menen beschoten.

De wegvoering van Belgen.

Havre, 23 november. Baron Beyens, de Belgische minister van buitenlandse zaken, heeft telegrammen gericht tot de Belgische gezanten bij de Heilige Stoel en bij het Spaanse hof, om tegen de wegvoering van Belgen te protesteren en te verkrijgen, dat Duitsland tot nadenken wordt gebracht over zijn inbreuk op de wetten der menselijkheid. Tegenover de uitlegging van Duitse zijde, dat het noodzakelijk is, het lediggaan te bestrijden, stelt de minister het feit,

dat het aan de gemeenten in België verboden is, lediggangers zonder machtiging der Duitse overheid te werk te stellen en dat het aan de gemeenten, evenals in Luxemburg, verboden is hen te gebruiken voor publieke werken, gelijk ook de ontginning van de steenkoolmijnen in Belgisch Limburg is verboden.

Londen, 23 november. In het Lagerhuis is gevraagd, of het tot dusver niet zo is voorgesteld, dat de Duitsers de werklieden zouden wegvoeren wanneer Engeland weigerde toe te staan dat eerste benodigheden voor de Belgische werkman door een onzijdige commissie werden aangevoerd.

Robert Cecil heeft daarop geantwoord: De regering heeft gehandeld ingevolge de wensen van de bondgenoten, waaronder ook de Belgische regering, en in het belang van de Belgische bevolking. Er valt niet aan te twijfelen, dat de handelswijze van de Duitse regering een krasse bewuste inbreuk vormt op de overeenkomst, waarop het hulpwerk berust. In dit licht beschouwen het de bondgenoten en, naar ik vertrouw, ook de onzijdige staten, wiens onderdanen en vertegenwoordigers in hoofdzaak bij dit werk zijn betrokken.

Vrijdag 24 november 1916 – avondeditie

Berlijn, 24 november. Officieel: Legergroep Albert van Wurtemberg: In de boog van Ieper en Wijtschate herleefde af en toe de werkzaamheid van het vuur.

Het wegvoeren van Belgische burgers.

Het te Maastricht verschijnende dagblad Les Nouvelles, van donderdag, bevat brieven uit het bezette gebied van België, waaraan we o.a. het volgende ontlenu:

De Duitsers ontmoeten een hevige tegenstand van de kant der gehele Belgische bevolking naar aanleiding van het wegvoeren der Belgen naar Duitsland. De protesten van het Belgische gouvernement, de pers der geallieerden en zelfs der neutrale bladen in Holland hebben ons goed gedaan. Deze daad van wegvoering heeft de band van solidariteit tussen de Belgen nog hechter gemaakt. Men neemt zich niet meer in acht voor de Duitsers. Zij vragen; men weigert; zij dreigen, men weigert nog. Men gehoorzaamt slechts bij dwang. Daarom hebben de aangezegde straffen tegen de gemeente-administraties, die de lijsten van degenen die zicht onttrekken (fraudeurs), niet inleveren, niet het minste succes. Geen enkele lijst werd er meer om uitgeleverd. Toen hebben de Duitsers er hun soldaten op uitgezonden.

Vrijdagnamiddag zijn al de stadhuizen der gemeenten om Brussel door de troepen omsingeld, en toen is er in de bureaus zeer nauwkeurige navorsing gedaan. De beambten zijn gedurende die tijd opgeroepen met verbod om te vertrekken. Ook Lemonnier, de tegenwoordige burgemeester van Brussel, is gedurende enige uren in zijn bureau opgesloten geweest. De onderzoekingen hebben schijnbaar tot niets geleid en 's avonds zijn de beambten vrijgelaten. In de arrondissementen Brussel en Luik zijn de wegvoeringen nog niet begonnen. Men zegt, dat dit de volgende week zal geschieden en men vreest voor ongeregelheden. Maandag zijn alle weerbare mannen van 17 tot 55 jaar van Tienen-stad en dinsdag die van Tienen-buiten vertrokken.

De 18^e november heeft te St.-Ghislain (bij Bergen) de directeur van de kolenmijn geweigerd voor de vijand te werken en is ogenblikkelijk gevangen genomen. De werklieden, 180 in getal, die eveneens weigerden onder Duits bevel te werken, zijn in hun werkpak naar Duitsland vervoerd, zonder zich van voedsel of kleren te mogen voorzien. Jonge mannen van 17, 18 en 19 jaar, die poetsers waren,

worden gedwongen om stokers te worden en de stokers werden als machinisten gebezigd. Te Nijvel, waar de mannen, ongeveer 4000, allen opgeroepen werden, zijn er ongeveer 1700 weggevoerd. Onder dezen zijn er slechts 550, die bedeed werden door het steuncomité. Er zijn bij de 200 huisgezinnen, waarvan de kostwinner zelf verdwenen is.

Een nieuw aanplakbiljet nodigt de overblijvenden uit werk te halen op het Duitse “Industrie Büro”, omdat zij, die zonder voldoende werk zouden gevonden worden, in de toekomst op de eerste roep moesten verschijnen.

In Tubize zijn er ongeveer 2000 weggevoerd. In Braine l’Alleud 700. De Duitsers hebben eerder werklieden dan werklozen genomen.

Enige tijd geleden hebben de Belgische commissies in ons land te Baarle-Hertog een congres gehouden en daarop is het besluit genomen aan koningin Wilhelmina te verzoeken bij de Duitse regering tussenbeide te willen komen tegen het wegvoeren van Belgische burgers naar Duitsland. Aan een commissie, bestaande uit de heren Dierckx, Dupont, Fierens, Simonis en Van Cauwelaert, is opgedragen een adres aan de Koningin op te stellen en daarop de handtekeningen te verzamelen van alle in Nederland verblijvende Belgen.

Het protest, dat kardinaal Mercier, de aartsbisschop van Mechelen, inzake het wegvoeren van Belgische burgers naar Duitsland reeds de 19^e november aan generaal von Bissing, de Duitse gouverneur-generaal in België, heeft gezonden – wij hebben gisteren melding gemaakt van het begeleidend schrijven, dat de kardinaal met dit protest aan baron von der Lancken heeft gericht – luidt als volgt:

Mijnheer de Gouverneur-Generaal,

Kort na de overgave van Antwerpen, vroeg de bevolking, buiten zichzelf van angst, zich af, wat er zou worden van de Belgen, die de leeftijd hadden om de wapens te dragen, of tot die leeftijd zouden komen voor het einde van de bezetting. De vaders en moeders smeekten mij zozeer om tussenkomst, dat ik mijnheer de gouverneur van Antwerpen, baron von Huene, ging ondervragen. Deze was welwillend genoeg om mij gerust te stellen. Niettemin liep te Antwerpen het gerucht, dat te Luik, te Namen en te Charleroi, jongelingen waren aangehouden en met geweld naar Duitsland gevoerd. Ik verzocht dus beleefd, mijnheer de gouverneur van Huene, om schriftelijke bevestiging van hetgeen hij mij reeds mondeling had gewaarborgd; dat niets dergelijks te Antwerpen zou gebeuren. Aanstonds antwoordde hij mij, dat de geruchten omtrent de wegvoeringen ongegrond waren en overhandigde mij zonder aarzelen, onder andere verklaringen ook deze: "De jongelingen hebben geenszins te vrezen naar Duitsland, vervoerd te worden, noch om er in het leger te worden ingelijfd, noch om er dwangarbeid te verrichten."

Deze geschreven en ondertekende verklaring werd openlijk medegedeeld aan de geestelijken en de gelovigen der provincie Antwerpen, zoals uwe excellentie er zich kan van overtuigen door het hierbij ingesloten document, van 16 oktober 1914, dat in alle kerken werd voorgelezen.

Zodra uw voorganger, wijlen baron von der Goltz, te Brussel was aangekomen, had ik de eer mij bij hem aan te melden en vroeg ik hem dat hij de waarborgen, mij door generaal von Huene voor de provincie Antwerpen geschonken, van kracht zou willen verklaren voor het gehele land en zonder beperking van tijd. Mijnheer de gouverneur-generaal behield mijn verzoekschrift, om het rustig te onderzoeken. Hij was zo beleefd 's anderendaags zelf naar Mechelen te komen, om mij zijn toestemming te brengen en, in bijzijn van twee

adjudanten en van mijn particulier secretaris, bevestigde hij mij de belofte, dat de vrijheid der Belgische burgers zou geëerbiedigd worden.

Dusdanige verbintenissen in twijfel trekken, ware een belediging geweest voor de personen die ze onderschreven hadden en ik werkte bijgevolg, met al de overtuigingsmiddelen waarover ik beschikte, om de steeds aanhoudende onrust der betrokken families te bedaren.

En zie, nu onttrekt uw gouvernement aan hun families werklieden, die, zonder het te willen, de werkloosheid ten prooi zijn gevallen, verwijdert hen met geweld van hun vrouwen en voert hen weg naar het land van de vijand. Talrijke werklieden hebben reeds dit ongelukkig lot ondergaan; nog meerdere voelen zich door dezelfde gewelddaden bedreigd.

In naam der onschendbaarheid der woningen en der vrijheid van arbeid der Belgische burgers: in naam der onschendbaarheid der families; in naam der zedelijke belangen die door het regime der deportatie zouden in gevaar gebracht worden: in naam van het gegeven woord van de gouverneur der provincie Antwerpen en van de gouverneur-generaal, de onmiddellijke vertegenwoordiger van het hoogste gezag in het Duitse keizerrijk, verzoek ik eerbiedig uwe excellentie de verordeningen tot dwangarbeid en deportatie voor de Belgische werklieden afgekondigd te willen intrekken en de reeds weggevoerde burgers naar hun haardsteden te laten terugkeren.

Uwe excellentie zal begrijpen hoe zwaar mij de last zou wegen der verantwoordelijkheid, die ik zou te dragen hebben tegenover de families, indien het vertrouwen, dat zij u, door mijn tussenkomst en op mijn aandringen hebben geschonken, op zo droevige wijze werd teleurgesteld.

Ondanks alles houd ik mij overtuigd, dat zulks niet zal gebeuren.

Aanvaard, mijnheer de gouverneur-generaal, de betuiging van mijn ware hoogachting.

Koningin Elisabeth der Belgen.

Frans van Cauwelaert schrijft in Vrij België:

In liefde en barmhartigheid voor haar volk, houdt onze geliefde koningin, Elisabeth, naast haar koninklijke gemaal, de wacht over onze gewonden en onze verdreven kinderen, en beiden vertegenwoordigen in de grootste eenvoud, het meest bewonderde koningspaar, dat onze moderne tijd heeft gekend. Zij stellen, haast op zinnebeeldige wijze, de versmelting voor van de twee grootmenselijke deugden, rond welke zich de ridderschap gevormd heeft, de fortitude en de caritas, mannenvroomheid en vrouwelijke liefdadigheid.

Men kan zich, op afstand, slechts een ontoereikende voorstelling maken van hetgeen de koning en de koningin, gedurende deze twee rampzalige jaren geweest zijn voor onze jongens en voor de overblijfselen van de bevolking, welke achter het IJzermoeras hebben stand gehouden. Men moet de jongens zelf horen vertellen hoe gemoedelijk de koning ze opzoekt in hun loopgraven en hoe ze kinderlijk vertrouwend in de meest onbeholpen briefjes soms hun nood gaan klagen aan de goede koningin en nooit ongetroost zijn heengegaan.

Elke morgen bijna kan men de vorstelijke pleegzuster zien verschijnen in het hospitaal, dat prof. Depage heeft geopend in het hotel "l'Océan" in De Panne en haar minzaamheid brengt een glans over de meest matte gezichten. Voor elk een goed woord, een versnapering, een pakje sigaretten en, bij feestelijke dagen een tuiltje

bloemen. En op meer dan een album van zwaargewonden prijkt met haar mooie, krachtige schrift: "Elisabeth". Bij een van onze Vlaamsgezinde jonge dokters, die een ontzettende martelaarschap in zijn gebroken lichaam doorstaan heeft gelijk een held, schreef zij in het Vlaams deze woorden: "Diep getroffen door uw verschrikkelijke woorden ben ik hartelijk verheugd u dagelijks te zien verbeteren."

En zo strekt zij haar vertroosting uit over al de veldhospitalen van het Belgische front.

Minder gekend, evenwel niet minder bewonderenswaardig, is de moederlijke zorg welke hare majesteit getoond heeft voor de kindjes der mensen, welke binnen de strijdlinie hun bedrijf trachten voort te zetten. Honderden van die stumpertjes waren, onder het razen der granaten, in holen en kelders blijven zitten langs de inbrokkelende lijn van de IJzerdorpen. Ze leefden tussen de soldatengroepen in en zouden, lichamelijk en geestelijk, tot verval zijn geraakt, ware niet de grote volksmoeder ze ter hulp gekomen. Op kosten van hare majesteit de koningin werd te Vinkem, in de buurt van Veurne, in het open veld een kinderdorp opgericht, waar die stakkertjes onder haar hoog toezicht een keurige verpleging en opvoeding genieten.

Ik heb dit kinderoord bezocht en draag er een onuitwisbaar beeld van mee. Ik kan in de ruimte van dit artikel geen uitgebreide beschrijving van de inrichting geven, maar ik zeg, het was keurig en aandoenlijk. De slaapzalen, met hun vier rijen van ijzeren bedjes, alles blauw en wit, de kraakzindelijke eetzalen, scholen en badgelegenheden, alles verzorgd gelijk een juwelenkastje. Twee groepen van een twaalfstal houten loodsen, gelegen aan beide uiteinden van een ruim terrein, en tussen beide kindervijken de tuin met een slank noodkerkje. Alleen in het kleine kwartier was de onbedwingbare kapoenaard sterker geweest dan de jonge wellevendheid, en wordt de bezoeker aandachtig op één wand met krabbels, welke echter niet worden

verwijderd omdat hare majesteit zelf het kattenkwaad van haar gastjes weet te appreciëren. Het was zo leuk de kleine blozende snaken van 4 tot 10 jaar in hun blauwe pakjes met rode kraag te zien opwippen en aanslaan, net als oudgedienden, zodra een bezoeker zich vertoont in de school of op de speelplaats. En de meisjes, zo kwiek en zo pienter als bruidjes, begroeten u met handkus en hoofse buiging.

Een kindernestje, in bloemen en groen! Want de bloemen, heus, ontbreken er niet. Ze zomen de loodsen af, lopen aan beide kanten langs de houten wegeltjes en krogen, op de laat zomerse dag van mijn bezoek, vrij onbescheiden, langs een onbewaakte gleuf, zelfs de badkamertjes binnen!

De glorie van Vinkem, noemt de koningin haar beste garderobe! En inderdaad ze is ruim voorzien en vrij duur. Ongeveer 600 kindertjes zijn er in opgenomen en al de uitgaven worden voor rekening van hare majesteit uitgevoerd. Maar deze gelukkige Belgjes hebben meer dan kost en inwoning bij hun vorstin. Geen week gaat voorbij of deze gaat ze bezoeken, en de Elisabeth der liefdadigheid draagt steeds een volle schoot van weldaden mee. Ze ondervraagt, ze onderzoekt, ze verzorgt zelfs lichamelijk haar lievelingen, en het is ontroerend te zien hoe vertrouwelijk de snaakjes onze hoogste landsvrouw omstoeien, en spelen met haar ring en armband alsof het hun bloedeigen moeder was. En, hoogste teken van innige samenleving van ons koninklijk gezin met ons dakloze volk, het houten kerkje van Vinkem en het gezelschap der IJzerkinderen werd uitgelezen als de meest passende omgeving, voor de eerste heilige communie van prinses Marie José op 15 augustus II.

Wanneer onze jongens uit het roemrijk slijk van de Vlaamse uithoek zullen zijn opgerukt en hun eigen moeders zullen in de armen vallen, zullen zij geen tijd hebben om te verhalen van hun eigen deernis en

strijd, maar zullen ze eerst vertellen van hun koning en hun koningin. Wanneer het beeld van deze oorlog voor ons nageslacht reeds zijn verschrikking zal hebben verloren, zal men nog navertellen, als een blijvende legende, van de weldadige koningin Elisabeth. Het verhaal zal in de volksmond zijn objectiviteit hebben verloren, maar de dankbaarheid van het volksgemoed zal blijven: “Ons volk heeft eens zeer veel geleden, al vuur, al dood en al ontbering. Maar wij hadden toen een koningin: Elisabeth! en waar zij kwam, waren de moeders getroost en de kinderen blij alsof ze nooit iets geleden hadden. En deze koningin ...”

Doch laten wij de toekomst aan deze koningin, ze leeft. Haar zalven gaat voort. En geheel ons volk, eenstemmig, bidt of wenst voor haar behoud! In lengte van jaren, het zij zo!

Vrij België bevat twee sonnetten van korporaal D. F. Boens, “De wrede intocht geheten”, waarvan het eerste aldus luidt:

Eens kwam een dolle en brede mensenvloed,
Met staal gewapend en in grijze kleren,
Met deze blik, die valse plannen broedt,
En klagend bonsden de klokken, heen en were.

Of zij geheel de wereld zouden keren,
Zo drongen zich de mannen, en de gloed
Der avondzon, vergrootte nog hun stoet
Van lange lansen en getogen speren

De vrouwen vreesden en de kinders weenden,
De honden blaften, of ze een ondeugd steende,
En kalme steden stonden ginds in brand.

Toen zegde de moeder, en haar witte hand
Sloot de ogen van het kind, dat zacht weende:

“O, kijk niet, kind, de kwade tijt door het land!”